

ENRIC DILMÉ
dr. arquitecte

DOV'ERA E COM'ERA

25 ANYS DE L'INCENDI DEL GRAN TEATRE DEL LICEU DE BARCELONA

Enguany fa 25 anys del devastador incendi que va assolar el gran **Teatre del Liceu** de Barcelona i 20 de la seva reobertura. Per recordar-ho s'està representant *Turandot* l'obra pòstuma de *Giacomo Puccini* que va quedar pendent per culpa de l'incendi i va encetar el nou Liceu. Aquella desgràcia va commocionar profundament la societat catalana pel valor emblemàtic del teatre. Des de l'inici es va apostar per tornar-ho a reconstruir *dov'era e com'era*. La màxima,¹ que s'havia fet cèlebre el 1902 arran l'ensorrament sobtat del *Campanile* de la plaça de Sant Marc i de la *loggetta* de Sansovino a Venècia, va ser el criteri que guiaria la intervenció barcelonina.

Fotografia de Laramblabarcelona.com

¹ La frase s'ha atribuït a l'escriptor Gabriele D'Annunzi, a l'alcalde de Venècia en aquell moment, Filippo Grimani, que la va pronunciar en la col·locació de la primera pedra de la reconstrucció, el 25 d'abril de 1903, i al diputat Pompeo Molmenti però realment l'autor va ser l'escenògraf venecià Luigi Sugana que la va formular el 21 de juliol del 1902, una setmana després de l'ensulsiada de la torre, en la reunió d'artistes a la *Gallerie d'Arte Antica* com recull el diari *La Stampa* del dia següent sota el títol: *Gli artisti di Venezia per la riedificazione del campanile*, Arxiu històric "La Stampa", 22 luglio 1902, p. 2.

ENRIC DILMÉ
dr. arquitecte

Recordo com en aquella època cursava el Màster de Restauració de Monuments de la UPC i el debat a classe sobre com calia procedir va ser viu. La teoria clàssica de la Restauració era clara. La Carta de Venècia² (1964) sentenciava que: *Tot treball de reconstrucció deurà ser exclòs a priori*. A més, vivíem en un ambient de rebuig frontal a les restauracions en estil després de ser la teoria hegemònica des del segle XIX i de produir actuacions maldestres per culpa d'una mala interpretació dels postulats de **Viollet-le-Duc**. Ara bé, els valors històrics, arquitectònics, urbanístics i significatius eren massa potents perquè el teatre abandonés la Rambla de les Flors per traslladar-se a un nou edifici per molt que s'obris la possibilitat d'un equipament d'última generació.³ A favor de la reconstrucció hi havia tot un seguit d'actuacions que havien precedit a la proposta barcelonina. Segurament la més recordada era la restitució del centre de Varsòvia tal com havia estat als segles XIV i XVIII⁴ després de la destrucció nazi de l'agost de 1944. **Umberto Baldini**⁵ justificava aquestes operacions contra norma per ser conseqüència d'un esdeveniment sobtat, per la forta càrrega sentimental del lloc i per refer-se de forma immediata. La cloenda d'aquell Màster va anar a càrrec d'un referent mundial de la disciplina, **Giovanni Carbonara**⁶. En el dinar de comiat al Poble Espanyol de Barcelona⁷ ens va acabar de convèncer de la bondat de la reconstrucció. Anys després, ja com a professor del Màster, el vaig visitar a Roma quan el teatre de la **Fenice de Venècia** acabava de patir la mateixa desgràcia i optà per la mateixa solució: **dov'era e com'era**.

Postal en todocoleccion.net

² https://www.icomos.org/charters/venice_sp.pdf

³ Compartint l'elecció d'en Jordi Badia quan diu: *sempre he preferit el Palais Garnier a l'Opéra Bastille (M'exalta el nou i m'enamora el vell, Ara, 25-08-2019)*.

⁴ La reconstrucció es va fer en dues etapes, primer entre 1945 i 1951 i després entre els anys 60 i la reobertura del Castell Reial al 1984. La Unesco la va declarar Patrimoni de la Humanitat per "la cura i l'atenció preses per assegurar la supervivència d'un dels testimonis més importants de la cultura polonesa".

⁵ U. Baldini, *Teoria del restauro e unità de metodologia*, Florència, 1981.

⁶ Giovanni Carbonara cap visible de l'anomenada *escola romana* de la restauració arquitectònica és un dels teòrics més influents d'aquesta disciplina a nivell mundial i ha estat un del miler d'experts que, el 28 d'abril, van demanar a Macron que no es restaurés Notre-Dame de forma precipitada.

⁷ Recordo l'agradable tertúlia dinant a l'aire lliure un assolellat 10 de juny (data de la mort d'Antoni Gaudí). També com li vaig comentar que a Andorra teníem un edifici que era com un Poble Espanyol concentrat: Ràdio Andorra. Qui m'anava a dir que un quart de segle després intervindria en tan magnífic edifici.

ENRIC DILMÉ
dr. arquitecte

Els encarregats de la restauració del Liceu van ser l'equip format per **Ignasi de Solà-Morales**⁸, **Lluís Dilmé** i **Xavier Fabré** que ja hi treballaven, des del 1988, en el projecte d'ampliació de l'equipament operístic. Van estar dubtant si utilitzar un llenguatge modern per acabar refent la sala d'òpera amb el mateix llenguatge ornamental que es va destruir amb l'incendi, és a dir, la que va sortir de la reconstrucció de 1861 i de les dues reformes de 1883 i 1909 però introduint millores en l'aforament, visibilitat, confort acústica i seguretat. Tot plegat després d'un exhaustiu estudi de l'edifici i dels grans teatres d'òpera europeus amb entrevistes amb els seus directors artístics i tècnics⁹.

Amb en Lluís vam poder parlar del tema - i també de la intervenció en el teatre "La Massa" de Vilassar de Dalt, darrer treball de **Rafael Guastavino** a Espanya- quan, el 2005, es va organitzar un viatge per l'Agrupació d'Arquitectes per la Defensa i Intervenció en el Patrimoni Arquitectònic (AADIPA) als teatres d'òpera italians que s'havien restaurat en els darrers anys. En el periple vam visitar el Teatro all'antica de Sabbioneta, el Teatro Regio i l'Auditori Niccolò Paganini de Parma (Renzo Piano), el Teatro la Fenice de Venècia (Massimo Scheurer i Giovanni da Pozzo) i el Teatro alla Scala de Milà (Elisabetta Fabbri i Mario Botta) acompanyats de les explicacions dels responsables de les intervencions. Va ser un recorregut impagable al cor de la cultura humanística europea i tota una lliçó de Restauració Monumental. D'aquell malaurat episodi de 1994 va sorgir, cinc anys després, un nou **Liceu** similar a l'anterior però millorat per alegria dels amants de l'art. Pe molts anys **Liceu**!

Fotografia en Barcelonasecreta.com

⁸ Ignasi Solà-Morales havia cursat estudis d'arquitectura i filosofia. Va ser un referent de la professió i de la restauració. Va morir el 2001 a l'edat de 58 anys la mateixa que tindrà d'aquí pocs mesos.

⁹ En Lluís Dilmé va explicar el treball desenvolupat al Liceu en l'article *Patrimoni i arquitectura* dintre del recopilatori *Teorías de la Arquitectura, Memorial Ignasi de Solà-Morales*, J. M. Montaner, F. G. Pérez, eds. ETSAB, 2003.